

تدوین راهکارهای بهینه جهت ایجاد امنیت محیطی برای کودکان با محوریت شاخص‌های فضای مطلوب کودک (مورد پژوهی: محله عودلاجان)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱۱/۲۹ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۳/۲۹

رویا اقبال مقدم

کارشناس ارشد طراحی شهری (مسئول مکاتبات) pianrem@yahoo.com

مجید زارعی

دانشیار گروه شهرسازی دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) m.zarei@arc.ikiu.ac.ir

چکیده

کودکان به عنوان یکی از حساس‌ترین اقشار جامعه، در روند توسعه شهرها رفته‌رفته جایگاه خود را از دست دادند و به جای حضور در فضاهای شهری، به دلیل موانع متعددی از جمله عدم امنیت، به فضای خانه محکوم گشتند. لذا پژوهش پیش‌رو تلاش می‌کند تا با استخراج شاخص‌های موثر، راهبردهایی جهت ایجاد فضاهای شهری مطلوب کودکان ارائه دهد. روش تحقیق از نوع تحلیلی-توصیفی بوده و اطلاعات از طریق منابع کتابخانه‌ای و تحقیقات میدانی کسب شده‌اند.

در انتها انگاره‌های نظری پژوهش بر روی بستر (محله عودلاجان) پیاده گشتند و به‌وسیله تحلیل داده‌ها با توجه به شاخص‌های بدست‌آمده، به ارائه سیاست‌ها و راهبردهای کاربردی پرداخته شد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که رابطه معناداری بین متغیر مناسب‌سازی فضاهای محله عودلاجان و ایجاد امنیت برای کودکان وجود دارد. همچنین بافت عودلاجان با توجه به هویت تاریخی‌اش، دارای پتانسیل‌های بالقوه جهت حضور کودکان می‌باشد که با بهره‌گیری از راهبردهای کاربردی ارائه شده می‌توان آن را بالفعل نمود.

واژگان کلیدی: فضای شهری، امنیت، کودک، امنیت کودکان، فضای مطلوب کودک، محله عودلاجان

۱) مقدمه و طرح مسئله

شهر و فضاهای شهری با تمام ویژگی‌های کالبدی و عملکردی شان، عرصه‌هایی هستند که هر فردی از ابتدای زندگی با آنها درگیر است و بخش اعظمی از عمر خود را در این مکانها سپری می‌کند، از آنها می‌آموزد در آنها با دیگران ارتباط برقرار کرده و نیاز به حیات اجتماعی و در جمع هم‌نوعانش بودن را ارضا می‌کند. به این ترتیب هرکدام از این فضاهای شهری که به هیچ وجه تصادفی به وجود نیامده و معلول فرهنگ هر جامعه‌ای هستند، خواه و ناخواه روی فرد و زندگی آینده او تاثیر خواهند داشت.

کودکان هم به مانند بزرگسالان از طریق تصاویر ذهنی خود با محیط ارتباط برقرار می‌کنند و مشخصاً دیدگاه آنها بسیار متفاوت با دیدگاه بزرگسالان می‌باشد. لذا کشف و فهم این تصاویر و نیز اینکه چه چیزهایی در محیط و زندگی روزمره برایشان مهم تلقی شده و از طریق چه نقاط مرجعی نقشه زندگیشان را شکل می‌دهند، می‌تواند در طراحی فضای شهری منعطف که فضایی مطلوب و هدفمند برای حضور اقشار با سنین مختلف از جمله کودکان مناسب باشد، مورد استفاده قرار گیرد. در مبانی طراحی شهری همواره به کودک به عنوان یکی از عوامل تاثیرگذار در فضای شهری نگریسته می‌شود. اما علی‌رغم این توجه، وقتی مدافعان همین مبانی پا به عرصه طراحی می‌گذارند کودکان را از یاد برده و هیچ توجهی به آنان نمی‌کنند. نتیجه این بی‌توجهی، شهری افسرده و ملال‌آور برای ساکنان کوچک شهرهاست (آزموده، ۱۳۸۸: ۲). اندکی توجه به فضاهای شهری ما را متوجه این واقعیت حیرت‌آور خواهد کرد که کودکان و نوجوانان از خیابان‌ها، محلات و حتی پارک‌ها غایب‌اند و دردناک‌تر اینکه برخلاف همه شعارهایی که در حمایت از کودکان و نوجوانان سر داده شده و می‌شود کودکان تقریباً هیچ جایگاهی در ذهنیت نظام برنامه ریزی شهری کشور ندارد. این وضعیت به نحوی بارز است که برخی از صاحب‌نظران بر آنند که وضعیت کودکان و نوجوانان در دوران ماقبل مدرن به مراتب بهتر از دوره مدرن بوده است (مانندل، ۱۳۷۹). از دیگر سو امروزه موضوع امنیت، رشد و سلامت اجتماعی کودکان در شهرهای صنعتی و بزرگ از جمله شهر تهران به دلایلی از قبیل تراکم جمعیت، نوع بافت مسکونی و آپارتمان‌نشینی بیش از پیش در مخاطره قرار گرفته است (شرکت بین‌المللی پردازش اطلاعات نقش‌کلیک، ۱۳۹۴: ۴)، بنابراین نوشتار پیش رو تلاش می‌کند تا با

تکیه بر شاخص‌ها و معیارهای بدست آمده برای فضای مطلوب کودک، به ارائه راهبردهایی جهت بالا بردن سطح کیفی حضور کودکان در بافت عودلاجان بپردازد، بدین ترتیب که ابتدا به پیشینه پژوهش، تعاریف مهم و مبانی نظری می‌پردازیم سپس شاخص‌های فضای مطلوب کودک استخراج شده، نمونه تجارب عملی مورد بررسی قرار می‌گیرد، و پس از آن به شناخت و سنجش محله عودلاجان با توجه به معیارهای فضای مطلوب کودک پرداخته و در انتها به ارائه سیاست‌ها و راهبردهای کاربردی و نتیجه پژوهش می‌پردازیم.

۲) پیشینه نظری پژوهش

در ادبیات جهانی با پیدایش پارادایم برنامه‌ریزی فراگیر و اولویتهای کودک محور در برنامه‌ریزی و طراحی شهری، ایمنی و امنیت کودکان در محیطهای شهری مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین توجه به امنیت اجتماعی کودکان در توسعه پایدار شهری و تاثیر آن در پیشگیری و کاهش آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی زندگی شهری در حال و آینده و راهبردهای ارتقاء آن ضرورتی مضاعف می‌یابد (صالحی، ۱۳۸۷: ۵۵). با توجه به این ضرورت، در سالهای اخیر سیاست‌ها و برنامه‌هایی تحت عنوان «شهر دوستدار کودک» یا برای حضور، رشد و مشارکت خلاقانه کودکان در فضاهای شهری مطرح شده است که در این برنامه‌ها، معیارها و ضوابطی همچون ایمنی، امنیت، دسترسی، زیبایی، سازگاری، قابلیت بازی، آموزش دهنده‌گی، مشارکت‌پذیری و در اختیار داشتن امکانات مالی مدنظر قرار می‌گیرد (مصطفی‌پور، ۱۳۹۰).

تحقیق در حوزه شهرهای دوستدار کودک، به ویژه در اروپا، از سالهای ۱۹۸۰ به بعد مورد توجه قرار گرفت. عمده این تحقیقات در راستای دادن حق شهروندی به بچه‌ها و رسیدگی به خواست‌ها و نیازهای آنها بود (کربلایی حسینی و ستاری، ۱۳۹۴: ۱۱). در همین راستا طرح‌هایی با عنوان «شهرهایی برای کودکان» و یا «شهرهایی برای دختران و پسران» تعریف شده است (کلاتتری و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۷). همچنین در سال ۱۹۸۹، کنوانسیون حقوق کودک اصولی را شامل برابری، اولویت قرار دادن علاقه مندی‌های کودکان و احترام به دیدگاه آنها و ... ارائه نمود. کودکان هم به مانند بزرگسالان از طریق تصاویر ذهنی خود با محیط ارتباط برقرار می‌کنند و مشخصاً دیدگاه آنها بسیار متفاوت با دیدگاه بزرگسالان می‌باشد. لذا کشف و فهم این تصاویر

و نیز اینکه چه چیزهایی در محیط و زندگی روزمره برایشان مهم تلقی شده و از طریق چه نقاط مرجعی نقشه زندگیشان را شکل می‌دهند، می‌تواند در طراحی محیط شهری منعطف که فضایی مطلوب و هدفمند برای حضور اقشار با سنین مختلف از جمله کودکان مناسب باشد، مورد استفاده قرار گیرد (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۷). در این راستا به سبب ضرورت شناخت نظریات مهم محیط‌های شهری کودک مدار، دو دیدگاه روانشناسی و شهرسازی در رابطه با کودک و محیط شهری مورد بررسی قرار گرفته است که به صورت مختصر در جداول ذیل آورده شده است.

عنوان نظریه	نظریه پرداز	ایده نظری
انتظارات کودک از محیط بر اساس تئوری نیازهای سلسله مراتبی	مازلو	کودک بر اساس نیازهای سلسله مراتبی خود از محیط پنج نوع انتظار دارد: (۱) محیط باید سالم و بی خطر باشد. (۲) محیط باید خوانا و قابل درک باشد تا بتواند نیاز به ایمنی و امنیت را برآورده سازد. (۳) محیط باید موقعیت برای جلب مشارکت و دخالت کودکان را در خود فراهم کند. (۴) محیط باید امکان بروز و نمایش توانایی‌های فردی کودکان را فراهم کند. (۵) محیط باید بر اساس علایق زیبایی شناسانه کودکان طراحی شود تا برای آنها جذاب باشد. اگر این نیازها برآورده شود، سطح شناخت و درک کودک از محیط بالا می‌رود (با اقتباس از ماتلاک، ۱۳۷۹: ۲۶).
انتظارات کودک از محیط بر اساس تئوری اریکسون	اریکسون	کودک بر اساس بحران‌هایی که در زندگی خود با آنها دست به‌گریبان است، از محیط سه نوع انتظار دارد: (۱) محیط اعتماد کودک را به خود جلب کند (تامین ایمنی و امنیت محیطی و بکارگیری اشکال، فرم‌ها و موقعیت‌های آشنا در طراحی محیطی) (۲) محیط باید حس استقلال را در کودک پرورش دهد، تجهیزات و عناصر محیطی به گونه‌ای باید طراحی شوند که کودک بتواند بدون کمک بزرگترها از آن استفاده کند. (۳) محیط باید امکان مشارکت کودک در خود و زمینه بروز توانایی‌ها و خلاقیت او را ایجاد کند. توجه به این نیازها کودک را ترغیب می‌کند، تا با محیط و عناصر آن ارتباط برقرار کند و از قابلیت‌های محیطی در جهت رشد توانایی‌های فردی خود بهره‌گیرد (با اقتباس از سیف، ۱۳۷۹: ۳۱۳)
انتظارات کودک از محیط بر اساس تئوری پیازه	پیاژه	پیاژه تنها به نیازهای شناختی و هوشی کودک توجه دارد، او تجربه محیطی را مهم‌ترین نیاز کودک برای رشد هوش می‌داند. از این رو غنا بخشی به تجربیاتی که برای کودک در محیط ایجاد می‌شود، مهم‌ترین انتظار کودک از محیط است. عامل مهم دیگری که در رشد هوش کودکان موثر است، تعامل سازنده با افراد دیگر مخصوصاً کودکان است، امکان ایجاد رابطه موثر و سازنده کودک از عوامل مهمی است که باید در طراحی محیط کودک مدار لحاظ شود (با اقتباس از سینگر و آرونسن، ۱۳۷۶: ۴۵)

جدول شماره ۲: فضای شهری مناسب کودک

عنوان نظریه	محقق / نظریه پرداز	ایده نظری
	مهدی شیبانی	اگر محیطی که طراحی می‌شود به گونه ای باشد که توقعات کودک را برآورد، حس تعلق کودک به محیط بیشتر شده و فضا برایش به مکان تبدیل می‌شود (شیبانی، ۱۳۸۹: ۱۳۴).
	اسماعیل شیعه	کودکان نیازمند محیط‌هایی هستند که آنان را مخاطب قرار دهد، به چالش وادارد و توجه آنان را جلب کند تا آنها مشاهده کنند و بی اندیشند (شیعه، ۱۳۸۷: ۵۸).
فضای شهری مناسب کودک	جین جیکوبز	در اجتماع شهری و در پیوند بین خانه و مدرسه، مهمترین علایق کودکان به ایمنی خیابان، تنوع کاربری‌های زمین، شادابی و سرزندگی شهر باز می‌گردد، که کلید اصلی رفع نگرانی‌های اساسی تمامی جامعه از جمله کودکان است (شیعه، ۱۳۸۷: ۲۲).
	اسکار نیومن	ایجاد فضای دفاع پذیر در شهر در مقابله با آنچه که عامل ایجاد تضاد در یک زندگی سالم شهری است توصیه می‌شود (شیعه، ۱۳۸۷: ۲۲).
	لوکوربوزیه	وی طراحی کارآمد و ساده از برنامه کودکان تنظیم کرده بود که بر اهمیت حضور کودک در شهر تاکید می‌کرد. در شهر درخشان پیشنهاد وی، مدرسه، فضاهای بازی و مجموعه‌های مسکونی که برای زندگی خانوارها مناسب باشد، در موقعیت‌های مناسبی پیش بینی شده است (شیعه، ۱۳۸۷: ۲۲).

فضای شهری امروزی، مولفه ای برای وقوع نابهنجاری شهری و در نتیجه عدم وقوع امنیت در شهر می باشد، بررسی جنبه های کیفی و کمی امنیت، چه از لحاظ کالبدی و چه از لحاظ اجتماعی در داخل هر یک از فضاهای شهری امری ضروری است. قبل از هر چیز به تعریف لغوی این مهم می پردازیم:

۳-۲) تعریف امنیت

امنیت از ریشه لاتین *secures* است، که در لغت به معنای نداشتن دلهره و دغدغه است. بنابراین معنای لغوی امنیت، رهایی از خطر، تهدید، اضطراب، ترس و نگرانی یا وجود آرامش خاطر و اطمینان می باشد (ماندل، ۱۳۷۹: ۴۴).

۳-۳) مفهوم امنیت

مفهوم امنیت به دفاع یا حفاظت از خود، خانواده، دوستان و اموال بازمی گردد. مفهوم امنیت در فضای شهری از یک سو با جرم ارتباط پیدا می کند. اگرچه از آن بسیار متفاوت است و از سوی دیگر با مفهوم قربانی جرم واقع شدن و ترس از آن در ارتباط است. واکنش نسبت به ترس از قربانی شدن باعث می شود که بسیاری از مردم از خطرات دوری کنند یا حداقل میزان در معرض خطر قرار گرفتنشان را کاهش دهند. این خود می تواند منجر به عدم حضور مردم نه تنها در یک مکان خاص بلکه در بیشتر فضاهای عمومی شود (کرمونا، ۲۰۰۳: ۲۴۱). امنیت پس از نیازهای فیزیولوژیک (آب و غذا و...) به عنوان دومین طبقه از مهم ترین و بنیادی ترین نیازها معرفی شده است. به عقیده مازلو هنگامی که نیازهای فیزیولوژیک برآورده شدند بلافاصله مردم توجه شان به برآورده ساختن و ارضای نیازهای

بنا به نظریات فوق، شهر دوستدار کودک جایی است که در آن بخش‌های مختلف جامعه متعهد می‌شوند تا استانداردهای لازم را برای زندگی شایسته کودکان در منطقه خود فراهم کنند. شهری که نیازها و علایق خاص این گروه‌ها را مدنظر قرار می‌دهد و کودکان به لحاظ ذهنی از زندگی در آن احساس آرامش می‌کنند که این احساس آرامش به ویژه با امنیت اجتماعی و ایمنی رابطه مستقیم دارد (دریسکل، ۲۰۰۵). بنابراین پژوهش حاضر با درک این موضوع به دنبال بررسی دو سوال ذیل است: (۱) چه معیارهایی باعث ایجاد فضای شهری مناسب برای حضور کودکان می‌شود و با بهره گیری از کدام معیارها می‌توان امنیت کودک و محله را بهبود بخشید؟

(۲) باز طراحی بافت عودلاجان با توجه به معیارها و شاخص های فضای مطلوب کودک چقدر به ایجاد امنیت کودکان در این بافت کمک می‌کند؟

۳ ادبیات پژوهش

۳-۱) امنیت

نیاز به امنیت همواره از بنیادی ترین نیازهای انسان در جامعه بشری به شمار می رود. مبحث امنیت از نظر روانشناسی بخصوص در بهداشت روانی و در آسیب شناسی روانی اهمیت بسیار دارد. آرامش، رشد، شکوفایی انسان، بروز همه استعدادها و خلاقیت ها و نیل به همه کمالات انسانی در سایه امنیت بدست می آید امروزه امنیت از شاخصه های کیفی زندگی در شهرهاست. آسیب های اجتماعی از مهم ترین پیامدهای مختلف امنیت بشمار می روند (پاکزاد، ۱۳۹۳، ۱۶). از آنجا که

۴) شناسایی معیارهای فضای شهری مطلوب

کودک

کودک در برخورد با پدیده‌های محیط و ابهام‌های زندگی برای قبول خط مشی‌های تربیتی و اخلاقی آمادگی بیشتری دارد. بنابراین اگر شرایط محیط در قالب مطلوب به عنوان الگوی تربیتی کودک قرار گیرد. ارزش‌های تربیتی و فرصت مناسب‌تری می‌یابد (سعیدی رضوانی و دانش‌پور، ۱۳۸۹: ۳۳). بدین منظور، به بازشناسی معیارهای فضای مطلوب کودک در دو بخش (مولفه‌های عینی و ذهنی) و (شاخص‌های شهر دوستدار کودک) می‌پردازیم:

۴-۱) مؤلفه‌های عینی

• فضاهای بازی

صاحب‌نظران شهرسازی از جمله «مامفورد»، «جیکوبز» و ... بر وجود فضاهایی مختص کودکان در فضاهای شهری تأکید داشته‌اند به خصوص هنگامی که بزرگتر می‌شوند و دیگر محوطه داخلی ساختمان‌ها پاسخگوی نیاز بازی آنها نیست. اهمیت این محیط کالبدی با مناسب‌سازی فضاهای موجود و با ایجاد فضاهای جدید در نزدیکی محل سکونت می‌تواند سهم بزرگی را در رشد مطلوب کودکان فراهم آورد (ابراهیمی و دیگران، ۱۳۹۰، ۲۳).

• مقیاس فضایی

تناسب فضایی مطلوب کودکان در کارآیی این فضاها و رفتار محیطی آنها تأثیر بسزایی دارد. تحقیقات نشان می‌دهد که هر چه مقیاس فضا با کودک متناسب‌تر باشد، کیفیت فضا و تنوع بازی‌های کودکان در آن فضا بیشتر می‌شود. محیط‌های کودک‌گرا علاقه و توجه کودک را جلب کرده و موجب تنوع و جذابیت آن محیط می‌شود (Flouri & others, 2014, 179-186).

• طبیعت

طبیعت به عنوان منبع غنی و تمام ناشدنی، بستری مناسب برای رشد همه جانبه کودک می‌باشد. از این رو اهمیت طراحی و پیوستگی ارتباط معماری و طبیعت در طراحی معماری برای کودکان ضرورت دارد (قائمی، ۱۳۸۹: ۱۶۶).

سطح بالاتر نظیر امنیت خواهد شد. این نیازها شدیداً و به گونه‌ای تنگاتنگ با توانایی‌های اجتماعی و کالبدی محیط در رابطه اند (صالحی، ۱۳۸۷: ۲۲).

۳-۴) امنیت کودکان و مخاطرات فضاهای شهری

یکی از موارد مهم در عرصه‌های زندگی شهری ایجاد فضاهای مناسب برای کودکان است. کودکان در فضاهای شهری با افراد مختلف اعم از هم‌سنی‌ها و افراد مختلفی که از نظر سطح فرهنگی و اجتماعی گوناگون‌اند در ارتباط هستند. چنین فضاهایی به عنوان زبان گویای شهر محسوب شده و مهم‌ترین عامل ارتباط شهر با تمام اقشار است. بنابراین امنیت فضاهای شهری به منظور رفت و آمد کودکان بسی مهم و قابل توجه است (کیانی و اسماعیل‌زاده کواکی، ۱۳۹۱: ۵۲). به طور کلی، پرداختن به چگونگی حضور کودکان در فضاهای عمومی شهر و به تبع آن نگاه به امنیت اجتماعی از منظر کودکان پدیده‌ای به نسبت جدید است که با تحولات ساختار خانواده از یک سو و موضوع مراقبت کودکان در شهرهای جوامع پیشرفته از سوی دیگر وارد کردن ملاحظات سنی در طراحی و برنامه ریزی شهرها مرتبط است (حسینی و دیگران، ۱۳۸۶: ۶۸). همانطور که یونیسف بیان می‌کند که خانه‌ها و محیط اطراف آن، نخستین و مهمترین مکان‌هایی هستند که بر کودک تأثیر می‌گذارند. به همین دلیل این مکان‌ها باید سلامت جسمی و و روحی کودک را به وسیله قرار دادن فرصت‌هایی برای بازی و تفریح و سرگرمی، در مراکز امن فراهم آورند. کودکان با امنیت ذهنی و ایمنی فیزیکی فضاهای عمومی محله و شهر خود را به عنوان قلمرو مسکونی و در امتداد فضای خانه خود تصور می‌کنند (پاکزاد، ۱۳۹۳، ۲۷۱). امروزه با نگاهی عمیق به محله‌های مسکونی جدید درمی‌یابیم که دیگر این محله‌ها نیز جایگاه توقف، تامل یا بازی کودکان نمی‌باشند بلکه تبدیل به مسیری پرفرت و آمد شده‌اند که امنیت کودکان در آن به خطر می‌افتد در صورتی که این فضاها دارای اهمیتی ویژه هستند. زیرا این فضاها اولین مکانی می‌باشند که به کودکان امکان ارتباط مناسب با دنیای خارج را می‌دهند و در سنین بالاتر واسطه تماس آن‌ها با شهر خواهند شد (شیعه، ۱۳۸۵: ۴۹). بنابراین امنیت و ایمنی برای کودکان در فضاهای شهری از اهمیت به‌سزایی برخوردار است و کودکان نیاز دارند تا در محیطی به دور از خطرات ناشی از محیط به فعالیت بپردازند.

۲-۴) مؤلفه‌های ذهنی

• امنیت

کودک به شدت نسبت به عوامل تهدیدکننده محیطی حساسیت فیزیکی و روانی دارد. وی به شرطی در محیط محله و ناحیه مسکونی فعالیت می‌کند که کلیه حواس وی در وضعیت متعادل و در آسایش و ایمنی باشد. وجود هر گونه تهدید ایمنی و امنیت که محل تعادل قوای محیطی و ذهنی کودک باشد مانع بروز استعداد‌های خلاقانه وی است (حسینی و دیگران، ۱۳۸۶: ۶۸). لذا جهت فراهم آمدن شرایط ادراک محیطی، یکی از مهم‌ترین عوامل، ایجاد فضای امن است.

• هویت

هویت و عناصر هویتی در زندگی انسان موجب ایجاد آرامش و اعتماد به نفس و میل به داشتن تلاشی مستمر همراه با احساس امنیت می‌شود. هویت شهری زمانی معنادار خواهد بود که تبلور عینی در فیزیک شهر داشته و در واقع کالبد بیرونی و فیزیک شهر نمادی از هویت شهری باشد (بیشاپور ۱۳۸۷، ۳). هویت اجتماعی در محیط منعکس می‌گردد، وجود چنین رابطی میان مکان و مردم مفهوم «حسن مکان» را القا می‌کند (عباس‌زادگان، ۱۳۸۵: ۳۱۵). تعلق به مکان در واقع رابطه هم‌پیوندی است که میان کودک و محیط برقرار گردیده و بر اساس این رابطه محیط به یک لنگرگاه روانی تبدیل می‌شود (پاکزاد، ۲۹۱، ۱۳۹۰). بنابراین تعلق به مکان از عناصر تقویت‌کننده هویت است و احساسی است که به مرور زمان شکل می‌گیرد و مستلزم اقامت طولانی در شهر یا محله است. و اگر محیطی که طراحی می‌شود به گونه‌ای باشد که توقعات ذهنی کودک را برآورد، در این صورت حس تعلق کودک به محیط بیشتر خواهد شد.

• فرهنگ

یکی از جنبه‌های مهم و موفق طراحی محیطها از جمله فضاهای باز شهرها نیز، دنباله روی از درون مایه‌ها و مضامین خاص آن فرهنگ است. از طریق این نشانه‌های خاص، ارتباط احساسی بین استفاده‌کنندگان و محیط ایجاد می‌شود. دوران کودکی نه یک مفهوم ثابت که مفهومی متغیر است. یعنی با توجه به تجربیات مردم هر جامعه و ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و

سیاسی آن جامعه در ذهن مردم شکل می‌گیرد و تبلور پیدا می‌کند (شاه‌آبادی فراهانی، ۱۳۸۲: ۴۸).

۳-۴) شاخص‌های شهر دوستدار کودک

یکی دیگر از سندهایی که برای طرحهای اجرایی مناسب‌سازی فضاهای شهری برای کودکان قابل ارجاع است، شاخص‌های شهر دوستدار کودک است، که در این پژوهش با توجه به بررسی چند پروژه تحقیقاتی در یسکل، هارلی، بارتلت این شاخصها استخراج گردیدند. از جمع‌بندی معیارهای شهر دوستدار کودک که در چند پروژه معرفی شده، مورد بررسی قرار گرفتند می‌توان شاخص‌های فضای دوستدار کودک را در چند گروه اصلی تقسیم بندی کرد: شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی - اکولوژیکی و فضایی -

کالبدی است که هر یک چند معیار را در بر می‌گیرد:

شاخص اجتماعی: آموزش به کودکان و امکان ابداع و خلاقیت در محیط، مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها و احترام به شان و منزلت کودکان، تامین سلامتی و امنیت، حضور کودکان در گرد هم آیی‌های همسالان، نظارت و اختیار همه شمولی و ...

شاخص اقتصادی: رفاه در زندگی، کاهش فقر، تامین مسکن و سکونت، صرفه اقتصادی و ...

شاخص زیست محیطی - اکولوژیکی: حذف آلودگی‌های زیست محیطی، پاکیزگی در محیط و حفاظت از طبیعت.

شاخص‌های کالبدی - فضایی: تامین نیازهای کودکان در قالب خدمات آموزشی، درمانی، تفریحی، ورزشی و حمل و نقل، ایجاد فضاهای سبز و فضاهای بازی، وجود کیفیت‌های محیطی مانند روشنایی، ایمنی، انسجام و تسلسل و ... (Woolcock & Steele, 2008)

۵) نمونه تجارب عملی پژوهش

در این قسمت تلاش شده است که اهداف، رویکردها و نتایج حاصل شده از پروژه‌های مناسب‌سازی فضاهای- شهری برای کودکان در قالب جدول بررسی گردند. تجارب متنوعی در سرتاسر جهان در این زمینه انجام گرفته، اما متأسفانه در ایران این تجارب بسیار اندک است که به بیان مختصری از آنها می‌پردازیم.

جدول ۳: اهداف و نتایج نمونه تجارب شهر و فضای مناسب کودک

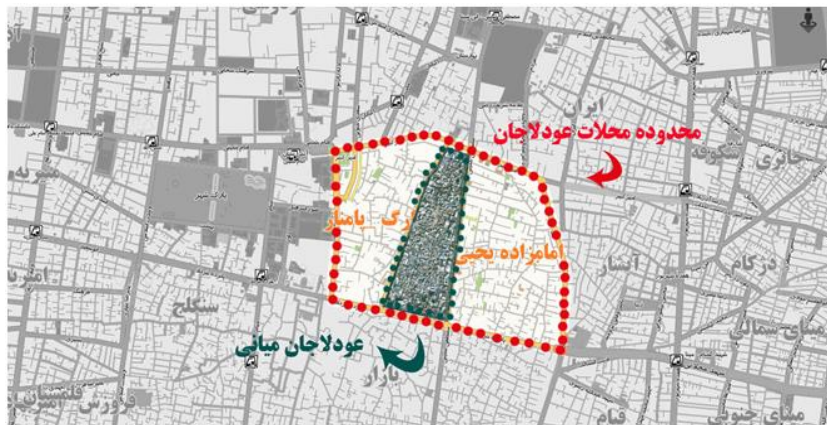
تجارب داخلی و خارجی	اهداف	روش تحقیق	نتایج
شهر دوستدار کودک بم	<ul style="list-style-type: none"> تقویت مشارکت کودکان بالا بردن آگاهی اجتماعی توجه به نیازهای بومی توسعه استراتژی‌های شهری برای بچه‌ها بودجه‌های سازمانی بچه‌ها تقویت مشارکت ظرفیت سازی 	<ul style="list-style-type: none"> نقاشی کردن چارت، ماتریس جدول پرسشنامه 	<p>توجه به شاخصه‌های کارکردی کمی، کیفی و رفتاری در ارتباط با مقوله طراحی فضای سبز در پروژه‌هایی که با اهداف مشارکت کودکان و توجه به نیازها و خواست‌های آنها می‌باشد، می‌تواند علاوه بر فراهم آوردن محیطی منطبق بر خواست‌های بچه‌ها با ایجاد فرصت مشارکت به بچه‌ها و دادن نقش اجتماعی به آنها موجب بالا بردن آگاهی‌های اجتماعی و توسعه مشارکت واقعی خلاقانه در جامعه باشند.</p>
طراحی فضای شهری به مثابه ابزار آموزش برای کودکان در محلات نیویورک	<ul style="list-style-type: none"> بررسی فضاهای شهری آموزشی، تاریخیچه، تجربیات جهانی در این زمینه بررسی هویت کالبدی محله تعیین مکان‌های مناسب جهت طراحی فضاهای آموزش برای کودکان تأمین نیازهای اولیه کودکان در استفاده از این فضاها انعطاف‌پذیر کردن فضاهای آموزشی و مبلمان در آنها در محله جهت استفاده از گروه های سنی مختلف دادن چند عملکرد به فضاها و مبلمان طراحی شده 	<ul style="list-style-type: none"> قرار گرفتن فضاهای بازی کودکان در دید و اجتناب از مخفی شدن آنها آرام‌سازی فضاهای طراحی شده در محله با استفاده از طراحی فضاهای سبز و تغذیه درختان، بوته‌ها، گل‌ها در دور تا دور محیط طراحی شده انعطاف پذیر کردن فضاها و مبلمان شهری با دادن عملکردها مختلف به آنها 	<p>قرار گرفتن فضاهای بازی کودکان در دید و اجتناب از مخفی شدن آنها</p> <p>آرام‌سازی فضاهای طراحی شده در محله با استفاده از طراحی فضاهای سبز و تغذیه درختان، بوته‌ها، گل‌ها در دور تا دور محیط طراحی شده</p> <p>انعطاف پذیر کردن فضاها و مبلمان شهری با دادن عملکردها مختلف به آنها</p>
طراحی مرکز محله فلامینگ در آلمان - برلین	<ul style="list-style-type: none"> تأمین فضاهای شهری مناسب کودک احترام به کودک با در نظر گرفتن فضایی برای بازی او 	<ul style="list-style-type: none"> فضاهایی که دارای دو عملکرد در ساعات مختلف روز هستند طراحی خطوط مخصوص بازی کودکان در روی زمین با استفاده از رنگ های شاد 	<p>فضاهایی که دارای دو عملکرد در ساعات مختلف روز هستند</p> <p>طراحی خطوط مخصوص بازی کودکان در روی زمین با استفاده از رنگ های شاد</p>
شهر دوستدار کودک در ژوهانسبورگ	<ul style="list-style-type: none"> تعریف مفهوم شهری واحد بر کودکان قادر ساختن کودکان به بیان نظراتشان در مورد محل زندگی‌شان تلاش برای ارزیابی کودکان از محیط خود و برنامه‌ریزی شان برای بهبود محیط زندگی‌شان 	<ul style="list-style-type: none"> شیوه‌های مشارکتی برای کار با کودکان ۱۰ تا ۱۴ ساله جانمایی اماکن مشکل دار بر روی نقشه توسط کودکان رتبه‌بندی مشکلات به تفکیک جنسیت کودکان 	<ul style="list-style-type: none"> نظرخواهی از کودکان درباره راه‌حل‌های پیشنهادی برای مشکلات محل زندگی‌شان ارائه راهکارها توسط متخصصین با توجه به نظرات و راه‌حل‌های کودکان

(ماخذ: نگارنده با اقتباس از N.F & Said, 2011, 5-11)

۶) چارچوب نظری پژوهش

قابل استفاده خواهد بود، تلاش شده است که فضای شهری مورد مطالعه (محله عودلاجان) در فرایندی با توجه به شاخص‌ها و معیارهای بدست آمده، سنجش و تحلیل شود و سیاست‌ها و راهکارهایی با توجه به این معیارها پیشنهاد گردد. پیش بینی می‌شود که چنین فضایی بتواند منافع و انتظارات کودکان و دیگر اقشار جامعه را نیز محقق کند.

پژوهش مورد نظر در راستای مناسب سازی فضاهای شهری از جایگاه امنیتی و حضورپذیری برای کودکان (۶ تا ۱۲ ساله) با محوریت شاخص‌های فضای مطلوب کودک انجام شده است. در این پژوهش با تاکید بر این عقیده که فضاهایی که برای کودکان مناسب سازی شده باشد برای دیگر اعضای جامعه نیز مطلوب و

نقشه ۱: محله عودلاجان و زیر محله های آن (امام زاده یحیی، عودلاجان میانی، پامنار، ارگ)

۷) معرفی محله عودلاجان

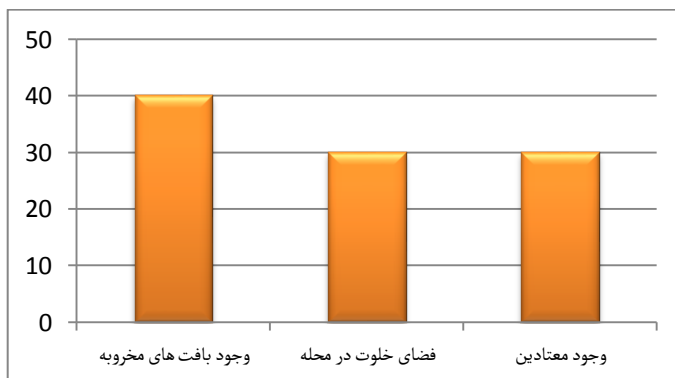
محله عودلاجان با ۳۳ هکتار وسعت، بخشی از ۴ محله واقع در ناحیه ۲ منطقه ۱۲ تهران است. با احداث خیابان مصطفی خمینی و پامنار در دهه های گذشته، این محله به سه محله عودلاجان غربی، عودلاجان میانی و امام زاده یحیی تقسیم شد. این محله حد فاصل خیابان مصطفی خمینی در شرق، امیرکبیر در شمال، پامنار در غرب و پانزده خرداد در جنوب واقع است (مهندسی مشاور باوند، ۱۳۸۳).

محله در حال حاضر، ۳۷۴۱ نفر جمعیت دارد. مساحت کاربری مسکونی محله ۷/۸ هکتار و تراکم خالص جمعیتی آن ۵۹۴ نفر در هکتار است. غالب کاربری های محله عودلاجان میانی شامل کاربری های تجاری و کارگاهی با مقیاس منطقه ای و شهری اند. کاربری خالص مسکونی تنها ۲۰/۵ درصد از مساحت محله را تشکیل می دهد. معابر داخل محله تنها ۹٪ و خدمات محله ای ۱۰٪ مساحت آن را تشکیل می دهند که حاکی از نفوذ ناپذیری و ضعف نظام دسترسی محله و

نیز کیفیت نامطلوب سکونتی آن است. سطوح بابر و مخروطه و همچنین بناهای متروکه ۱۸٪ محله را تشکیل می دهند. فقدان فضای سبز در این محله ۳۳ هکتاری نیز مشکل عمده ای برای ساکنان به شمار می آید (مهندسی مشاور بوم سازگان پایدار، ۱۳۸۷).

یکی از مسائل اساسی این بافت، خصوصاً در شب بحث امنیت آن است، به دلیل عدم وجود روشنایی کافی در فضاها و وجود فضاهای گمشده همچنین مهاجرت خانواده های اصیل از محله و مجرد محور بودن بافت، امنیت ساکنان به خصوص زنان و کودکان خدشه دار شده و زندگی شبانه در بافت به هیچ عنوان امکان پذیر نیست.

تحلیل وضعیت موجود محله نشان می دهد وضعیت نامناسب کالبدی، خدمات، وجود فعالیت های ناسازگار و... موجب ترک محله از سوی برخی ساکنان و جایگزینی اقشار مهاجر و کارگر شده است. کمبود فضاهای رفاهی و تفریحی، از معضلات عمده خانواده های ساکن و بویژه کودکان محله عودلاجان بشمار می رود.

شکل ۱: علل ناامنی در بافت
(ماخذ: نگارنده)

۸) بررسی مؤلفه‌های عینی و ذهنی فضای مطلوب کودک در محله عودلاجان

۸-۱) مؤلفه‌های عینی: در تشریح مؤلفه‌های عینی فضای مطلوب کودک، دوستداری شهر با کودک را در سه گروه «فضاهای بازی»، «طبیعت» و «مقیاس فضایی» دسته بندی کرده بودیم که در این قسمت به تحلیل هر کدام در محدوده مورد مطالعه می‌پردازیم:

• فضاهای بازی

شایان ذکر است که تعداد فضاهای بازی رسمی از نوع فضای بازی سنتی، در محله بسیار کم است و تنها محدود به یک زمین بازی بدون امکانات در قسمت جنوب شرقی بافت است. چنین فضایی برای کودکان تعبیه شده است و سایر زمین‌های بازی رسمی از جمله زمین‌های بازی معاصر، زمین بازی خلاق و ماجراجویی، و باغ‌های بازی در این محل وجود ندارد. در خصوص زمین‌های بازی غیر رسمی مثل فضاهای میان ساختمان، فضاهای نزدیک ورودی خانه‌ها، پیاده راه‌های عریض، بن‌بست ها، خیابان‌ها و کوچه‌های محلی نیز قابل ذکر است که این فضاها با عرض نامتناسب راه‌ها، جریان رفت و آمد سواره (به خصوص وسایل نقلیه موتوری)، سر و صدا و بدور بودن از فضاهای باز و عدم ایمنی، فضاهای مناسب جهت بازی کودکان به شمار نمی‌آیند.

• طبیعت و فضای سبز

از عوامل کاهش ارتباط کودکان محله با طبیعت می‌توان به ناامنی محیط بیرون و اوضاع نامطلوب اجتماعی اشاره کرد. بنابراین کودکان معمولاً در محیط‌هایی حبس می‌شوند که فرصت کمی برای کشف خود و تجربه محیطی در طبیعت به آنها داده می‌شود و از طرفی به دلیل اشتغال والدین و پر بودن زمان آنها که موجب می‌شود نتوانند نظارتی بر کودکان خود داشته باشند. در نتیجه کودکان برای تماس با طبیعت فرصتی پیدا نمی‌کنند. بدین دلیل به ناچار جذب تلویزیون و بازی‌های مجازی شده که این موضوع خودش یکی از معضلات شهر نشینی محسوب می‌شود (ابراهیمی و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۷).

• مقیاس فضایی

متأسفانه مقیاس فضاهای محله به خصوص در خیابان‌های اصلی و همچنین در داخل خود بافت مرکزی محله به گونه‌ای است که با مقیاس مناسب کودکان

همخوانی ندارد. بنابراین برای دستیابی به هدف کودک‌مدار کردن محله بایستی تغییراتی در اینگونه فضاها ایجاد نمود. در محیط‌هایی که فعالیت‌های متعددی انجام می‌شود بایستی محدوده‌ها و عرصه‌های متمایز و قابل تشخیص کودکان وجود داشته باشد. ورودی‌ها و فضاهای عمومی محله معمولاً مطلوب کودکان نیست و آنها در محیط‌های مسکونی و مقیاس‌های محلی نیازمند آسایش فیزیکی و آرامش روانی بیشتری هستند. به طور کلی فضای تعریف شده ای برای کودکان در بافت در نظر نگرفته شده است.

۸-۲) مؤلفه‌های ذهنی

در این قسمت دوستداری فضای شهری محدوده مورد مطالعه با کودک را با مؤلفه های ذهنی شامل: امنیت، هویت و فرهنگ مورد ارزیابی قرار می‌دهیم:

• امنیت

ترس از ناامنی و عدم تناسب فضای باز درون محدوده با شرایط فیزیکی و روانی کودکان آنها را مجبور به عقب‌نشینی از فضاهای عمومی به فضاهای خصوصی و از فضای محلات به درون خانه‌ها کرده است (منصوری و قره بیگلو، ۱۳۹۱: ۶۴). یکی از اصلی ترین معضلات امنیتی در بافت، مجرد محور شدن آن به واسطه حضور کارگران شاغل در محدوده بازار می باشد که فرصت حضور کودکان در فضا به صورت مستقل دچار مشکل کرده است. عدم تأمین نور کافی در معابر یکی دیگر از دلایل عدم تمایل ساکنین به خصوص کودکان به پیاده روی به ویژه در معابر فرعی و دسترسی محلی که فاقد کاربری تجاری و فعال می باشد، شده است و این امر تمایل مردم به پیاده‌روی شبانه، خرید محلی، تفریح و ... را به شدت کاهش می‌دهد.

• هویت

می‌توان ادعان کرد که اگر محیطی که قرار است طراحی گردد به گونه ای باشد، که توقعات ذهنی کودکان را برآورد، در این صورت حس تعلق کودک به محیط بیشتر خواهد شد، این امر می‌تواند با تأکید بر ویژگی‌هایی مانند نزدیکی و تعامل بیشتر با محیط طبیعی موجود در محله، آشنایی با تاریخچه محله، انطباق نظم کالبدی با بستر طبیعی و افزایش حضور پذیری کودکان در محیط درون محله و ایجاد خاطره در ذهن کودکان نهایتاً می‌تواند منجر به ایجاد حس تعلق در درون کودکان شده که این موضوع به ایجاد هویت در شهر برای کودکان کمک می‌کند، اما شایان ذکر است که

جدول ۴: سیاست‌ها و راهکارهای طراحی

شاخص‌ها	سیاست‌ها	راهبردها
شاخص‌های اجتماعی	ارتباط ادراکی کودک با طبیعت	<ul style="list-style-type: none"> ترکیب ساختار بازی کودکان با عناصر و مصالح طبیعی حضور آب به صورت طبیعی یا طراحی شده در محیط تقویت حس لامسه با استفاده از مصالح گوناگون طراحی سطح وسیع پوشیده از چمن جهت بازی آزاد کودکان استفاده از شن و گل و ماسه در منظر به نحوی که کودک به طور مستقیم با آن در تماس باشد.
	ارتقای کیفیت فضای بازی شهری در تعامل با کودک	<ul style="list-style-type: none"> طراحی فضایی برای امکان مشارکت کودکان با گروه همسالان همه شمول نمودن فضا با فراهم کردن امکان حضور تمام اقشار از جمله، کودکان معلول و سالمندان. ایجاد فضاهای بازی محرک خلاقیت و یادگیری طراحی سیمای جذاب برای کودکان با استفاده از فرم، بافت، رنگ و مصالح مناسب تقویت رشد کودک و آموزش علوم از طریق تجربه عملی در محیط شهری با طراحی فضاها و مبلمان شهری مناسب استفاده از فضای میان ساختمان‌ها، پیاده‌راه‌ها و کوچه‌ها به عنوان فضای بازی
	تأمین امنیت و ایمنی کودکان	<ul style="list-style-type: none"> توجه به هویت کودکان در محله و شهر خود با ایجاد پاتوق‌ها و گره‌های محلی برای کودکان ایجاد فضاهای مکتب و تجربه برای کودکان آرام‌سازی و ایمن‌سازی مسیرهای پیاده و سواره با استفاده از طراحی فضاهای سبز و تعبیه درختان، بوته‌ها طراحی پیاده راه مجزا در بافت مجاور فضای بازی کودکان استفاده از مقیاس فضایی مناسب با کودکان مبلمان شهری مناسب با نیازهای کودکان قرارگرفتن فضاهای بازی کودکان در دید و اجتناب از مخفی شدن آنها تأمین امنیت با نورپردازی مناسب نقاط پنهان فضا در شب به ویژه در پیاده‌روها و خیابانهای محلی ایجاد امنیت با شفاف‌سازی جداره‌ها و تزریق کاربری‌های فعال در پیرامون فضای بازی
	رفاه در زندگی، کاهش فقر، تأمین مسکن و سکونت، صرفه اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> ایجاد یا فعال‌سازی واحدهای تجاری خرده‌فروشی در مجاورت فضای بازی برای افزایش رونق اقتصادی و سرزندگی فضای بازی کودکان در مرکز محله ارائه تسهیلات مسکن به ساکنین برای جذب خانوارها به بافت و حضورپذیر نمودن بافت برای کودکان. استفاده از زمین‌های بایر و مخروب جهت تأمین مسکن.
شاخص‌های اقتصادی	حذف آلودگی‌های زیست محیطی، پاکیزگی در محیط و حفاظت از طبیعت	<ul style="list-style-type: none"> استفاده از گیاه، آب و سنگهای طبیعی جهت ارتقاء غنی حسی کاهش آلودگی‌های صوتی و بصری با بهره‌گیری از عناصر طبیعی در فضای کودک مدار. استفاده از تنوع گیاهان در رنگ، شکل، بو و بافت جهت تحریکات حسی کودکان و آموزش آنان در مورد فصول، رنگها، حشرات و گلها. استفاده از گیاهان بومی در تناسب با اقلیم هیدرولوژی و خاک منطقه
	تأمین نیازهای کودکان در قالب خدمات آموزشی، درمانی، تفریحی، ورزشی، حمل و نقل و فضاهای بازی، وجود کیفیت‌های محیطی مانند روشنایی، ایمنی	<ul style="list-style-type: none"> ایجاد فضای کافی برای انجام فعالیت‌های جذاب برای کودکان مانند دویدن جست و خیز کردن و اکتشاف. توجه به قد اندازه و ابعاد بدن کودکان در طراحی و سایل و مبلمان. ایجاد سلسله مراتب فضایی در طراحی مکانهای بازی متنوع از خانه تا مرکز محله، به گونه‌ای که طیفی از فضای پرسرو صدا و پر هیاهو تا فضای استراحت و تماشا ایجاد شود. بهسازی مسیرهای پیاده و ایجاد مسیر دوچرخه در راستای تحقق تجربه‌ای پویا از فضا حذف اختلاف ارتفاع‌ها برای حرکت و چرخش کالسکه و صندلی چرخدار در کوچه‌ها و پیاده‌روها. توجه به جنس کف‌سازی در فضای ویژه بازی برای جلوگیری از آسیب کودکان. توجه به محل قرارگیری نقاط عبور تاسیسات از فضاهای ویژه کودکان، می‌بایست تاسیسات با عناصر طبیعی یا طراحی شده به خوبی محصور و ایمن شوند.

(ماخذ: نگارنده)

با ساخت و سازهای گسترده‌ای که صورت می‌گیرد و همچنین غلبه خودرو بر عابرین پیاده و کاهش ایمنی در آمد و شد و ... به فضاهای عمومی و باز که در ایجاد حس تعلق و هویت به کودک کمک می‌کند بی‌توجهی شده است (منصوری و قره بیگلر، ۱۳۹۱: ۶۷)

• فرهنگ در محدوده مورد مطالعه افت کیفیت شهری و معمارانه بافت‌های مسکونی منطقه به واسطه هجوم فرهنگ بازاری و غیرمسئولانه ساخت مسکن در رابطه با هویت تاریخی بافت، قابل توجه بوده همچنین عدم

رعایت ملاحظات و الزامات کالبدی از قبیل همجواری، اشراق، دسترسی، بدنه‌سازی، وجود مسکن و بافت‌های مسکونی نامناسب و مسأله‌دار، سبب واگرایی فرهنگی در این بافت گشته است.

۹) تدوین سیاست‌ها و راهبردهای کاربردی

در بخش قبل وضعیت کنونی بافت عودلاجان با توجه به معیارهای فضای مطلوب کودک بررسی گردید. در این بخش به بیان راهبردها، سیاست‌ها و راه‌حل‌های اجرایی پیشنهادی برای بافت با استناد به شاخص‌های بدست آمده، مطالعات انجام شده در زمینه محیط و بستر طرح و با توجه به هدف کلی پژوهش می‌پردازیم:

۱۰) نتیجه گیری

با توجه به نوشتار فوق می‌توان گفت که توجه به شاخص‌های شهر دوستدار کودک و مولفه‌های عینی و ذهنی فضای مطلوب برای کودکان در ارتباط با محیط‌های دوستدار کودک، می‌تواند علاوه بر فراهم کردن محیطی منطبق بر خواسته‌های کودکان، با ایجاد فرصت مشارکت برای کودکان و تخصیص نقش اجتماعی به آنها، موجب افزایش آگاهی اجتماعی و توسعه مشارکت واقعی و خلاق در جامعه شود. که لازمه این امر وجود امنیت، به عنوان یکی از پارامترهای تعیین کننده حضورپذیری شهروندان به ویژه کودکان در فضاهای شهری می‌باشد. مطابق جدول ذیل با بررسی رابطه طراحی فضاهای شهری محله عودلاجان (با بهره گیری از راهبردهای ارائه شده) و ایجاد امنیت برای کودکان، می‌توان نتیجه گرفت که رابطه معناداری بین این دو متغیر در جهت ایجاد فضای شهری مطلوب کودک وجود دارد.

همان طوری که جدول شماره ۵ نشان می‌دهد رابطه معناداری ($Sig=0.000$) بین متغیر مناسب سازی فضاهای محله عودلاجان و ایجاد امنیت برای کودکان وجود دارد. یعنی هر چه فعالیت‌های مناسب سازی فضاهای شهری در بافت بیشتر و کارآمدتر باشد، تاثیر آن روی شاخص‌های امنیتی محله بیشتر و به طبع آن حضور کودکان در فضاهای شهری بیشتر خواهد بود. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون نیز نشان می‌دهد که

ضریب همبستگی متغیر مناسب سازی فضای شهری محله عودلاجان بر امنیت بافت در جهت ایجاد فضای امن و مطلوب کودک برابر با ۰٫۶۹۵ است. اگر اثر مناسب سازی فضای شهری محله عودلاجان بر امنیت بافت کنترل شود میزان اثر آن به اندازه ۱،۳۳۲ است. یعنی، به ازای یک واحد افزایش مثبت در میزان مطلوبیت فضای شهری محله عودلاجان، به اندازه ۰٫۶۹۳ تغییر مثبت در امنیت بافت خواهیم داشت. بنابراین مناسب سازی فضای شهری محله عودلاجان تاثیر مثبتی بر امنیت محلی می‌گذارد. که این امر حضور کودکان را در محله تشویق می‌کند. همچنین بررسی ضریب همبستگی پیرسون بین این دو متغیر گویای این امر است.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد فضاهای شهری موجود در بافت عودلاجان به دلیل عدم وجود امنیت، کاربری‌های جاذب جمعیت، دسترسی‌های نامناسب به فضا، ایمنی کم و دیگر مسائل، عمدتاً فضایی مطلوب حضور کودکان نمی‌باشد، با این وجود از دلایل مهم انتخاب این سایت به عنوان مورد پژوهی، می‌توان به پتانسیل‌های موجود در بافت مانند وجود فضاهای مخروبه و زمین‌های بایر و رها شده، تاریخی و هویت‌مند بودن بافت و همچنین کار بر روی این موضوع که بافت‌های مسئله دار و با ارزش تاریخی را چطور می‌توان با توجه به رویکردهای خاص احیا نمود، اشاره کرد. از دیگر سو شاخص‌هایی چون امنیت، هویت، فرهنگ، وجود فضاهای بازی، حضور طبیعت در شهر و مقیاس‌های فضایی از جمله مؤلفه‌های یک فضای کودک مدار می‌باشد، که متأسفانه این بافت خیلی از مولفه‌های مذکور را دارا نمی‌باشد. بدین سبب در پژوهش حاضر با توجه به معیارهای بدست آمده برای فضای مطلوب کودک، به ارائه سیاست‌ها و راهکارهایی در راستای ایجاد امنیت و فضای مطلوب کودک پرداخته شد که بتواند کودک را به مدت طولانی با محیط درگیر کند و در نهایت زمینه‌ساز رشد همه جانبه کودکان ما باشد. به امید روزی که فضاهای شهری ما فضاهایی امن و پر بار و مثمر ثمر از جایگاه عملکردی، همه شمولی و حضورپذیری علی‌الخصوص برای حضور کودکان ما گردد.

جدول ۵: بررسی رابطه بین طراحی فضای محله عودلاجان و ایجاد امنیت برای کودکان

R	R Square	F	Sig	Constant	B	Beta	Pearson Correlation
۰٫۶۹۵	۰٫۴۸۳	۳۵۳/۹۹۱	۰/۰۰۰	۱/۳۳۲	۰/۶۹۳	۰/۶۹۵	۰/۶۹۵

منابع

- ایزد پناه جهرمی، آیدا (۱۳۸۳) کودک، بازی و شهر، فرآیند و معیارهای برنامه ریزی و طراحی فضاهای بازی کودکان، انتشارات سازمان شهرداری های کشور، تهران.
- بهزادفر، مصالمی (۱۳۸۷)، هویت شهر، نگاهی به هویت شهر تهران، چاپ دوم، تهران: مؤسسه نشر شهر پاکزاد، جهان شاه (۱۳۹۰) سیر/اندیشه ها در شهرسازی / از فضا تا مکان، عباس جلالی، انتشارات آرمانشهر، تهران.
- پاکزاد، جهانشاه، بزرگ، حمیده (۱۳۹۳) *الفبای روانشناسی محیط برای طراحان*، انتشارات آرمانشهر، تهران.
- حسینی، سید باقر، فرهنگ، مطهر، محمد، باقری، حمیدرضا، عظمتی (۱۳۸۶)، «نقش فضاهای باز محله در رشد (خلاقیت کودکان) باغ نظر، جلد دوم، شماره ۸: ۷۳-۵۹»
- حسینی، سید باقر، مظفر، فرهنگ، باقری، محمد، عظمتی، حمیدرضا (۱۳۸۶)، نقش فضاهای باز محله در رشد و خلاقیت کودکان، مجله باغ نظر، سال ۴، شماره ۸.
- دریسکل، دیوید، (۱۳۸۷)، ایجاد شهرهای بهتر با کودکان و نوجوانان، ترجمه توکلی، مهرنوش، سعیدی رضوانی، نوید، تهران: نشر دیبایه
- رجبی، ژیلا، حاجی قاسمی، فرزانه (۱۳۹۲) منظر شهری دوستدار کودک؛ رویکرد منظرین در محیط شهر، منظر، شماره ۲۵.
- شاه‌آبادی فراهانی، حمیدرضا (۱۳۸۲)، مقدمه‌ای بر ادبیات کودکان: بحثی در شناخت مفهوم دوران کودکی، تهران: انتشارات کانون پرورشی فکری کودکان و نوجوانان.
- شرکت بین‌المللی پردازش اطلاعات نقش کلیک (۱۳۹۴)، امنیت اجتماعی کودکان در فضاهای عمومی شهر تهران از نگاه والدین.
- شیبانی، مهدی (۱۳۸۹)، ردپای کودک در منظر شهر، فصلنامه جستارهای شهرسازی، سال نهم، شماره ۳۴: ۱۳۲-۱۵۱
- شیعه، اسماعیل (۱۳۸۶)، آماده‌سازی شهر برای کودکان، چاپ دوم، تهران: موسسه نشر شهر.
- عباس‌زادگان، مصطفی (۱۳۸۵)، شهر جدید، آستانه‌ای برای تکوین خاطره و حافظه شهری، مجموعه مقالات
- شهرهای جدید، تهران: انتشارات شرکت عمران شهرهای جدید: ۳۱۳-۳۲۲
- عظمتی، حمید رضا، زرغامی، اسماعیل و دیگران (۱۳۹۱)، بررسی نگرش استفاده کنندگان در طراحی فضای پارک های شهری به منظور ارتقاء خلاقیت فضای بازی کودکان، آرمانشهر، شماره ۹.
- قائمی، پریسا (۱۳۸۹)، فضاهای محرک خلاقیت کودکان و اهمیت محیط برای بازی و کاوش در طبیعت، فصلنامه جستارهای شهرسازی، سال نهم، شماره ۳۴: ۱۶۴-۱۶۹
- کربلایی حسینی غیاثوند، ابوالفضل؛ سهیلی، جمال الدین (۱۳۹۲)، بررسی ویژگی‌های شهر دوست داشتنی از نگاه کودکان؛ مطالعه موردی: منطقه دو شهرداری قزوین، فصلنامه علمی و پژوهشی مطالعات شهری، شماره ۹.
- کربلایی حسینی، ابوالفضل، ستاری، مهسا (۱۳۹۴) بررسی تأثیر حس تعلق مکانی بر امنیت و نشاط اجتماعی کودکان (مطالعه موردی: منطقه ۲ شهرداری قزوین)، پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، سال چهارم، شماره سیزدهم.
- کلاتتری، عبدالحسین، نصر صفهانی، آرش، آرام، هاشم (۱۳۹۲) عدالت در شهر؛ کودکان و خدمات شهری، گروه پژوهش‌های راهبردی اجتماعی و فرهنگی، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
- کیانی، اکبر، اسماعیل زاده کواکی، علی (۱۳۹۱) تحلیل و برنامه‌ریزی «شهر دوستدار کودک» از دیدگاه کودکان؛ مطالعه موردی قوچان، فصلنامه باغ نظر، شماره بیستم، سال نهم.
- منصوری، سید امیر و قره بیگلو، مینو (۱۳۹۱)، کیفیت فضای باز شهری در تعامل با کودکان، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، سال دوم، شماره ۶: ۶۳-۷۲
- منوچهری، بهار، علیزاده، کتایون (۱۳۹۳) شهر دوستدار کودک، گامی به سوی شهر پایدار آینده؛ نمونه مورد مطالعه: شهر کودک، اولین همایش ملی در جستجوی شهر فردا، واکاوی مفاهیم و مصادیق در شهر اسلامی - ایرانی، تهران.
- مهندسین مشاور بوم سازگان پایدار (۱۳۸۷)، ضوابط و مقررات طرح تفصیلی شهر تهران، ضوابط و مقررات نحوه استفاده از اراضی و ساخت و ساز (سند اصلی هدایت و کنترل تحولات کالبدی شهر تهران) مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهری تهران.

مهندسین مشاور باوند (۱۳۸۳). تهیه الگوی توسعه و طرح تفضیلی منطقه ۱۲، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور
هرگنجان، بی.آر و السون، متیو اچ؛ نظریه‌های یادگیری، علی‌اکبر سیف، تهران، دوران، ۱۳۸۹، چاپ شانزدهم، ص ۳۵۲

Reggio, Eliena (2002), child friendly cities: good governance in the best interests of the child *Environment & urbanization*, vol ; 14, No2: 45-58

Stoneham, A., & Aitken, J. (2011). Statement of recognition of Penrith city's aboriginal and Torres Strait Islander cultural heritage. Australia: Penrith City Council.

UNICEF. (2012). Child friendly cities. Retrieved from [www. childfriendlycities. Org](http://www.childfriendlycities.org)

Wilks, Judith, (2010), Child-friendly cities: a place for active citizenship in geographical and environmental education, *International Research in Geographical and Environmental Education*, 2992.

Aziz, N.F. & Said, I. (2011).The Trends and Influential Factors of Children's Use of Outdoor Environments: A Review. *Asian Journal of Environment-Behaviour Studies*, 2 (5-11 (

Lotta, Haikkola, et.al, (2005), Interpretations of Urban Child-Friendliness: A Comparative Study of Two Neighborhoods in Helsinki and Rome, *Children, Youth and Environments* 22 (4).

11.Nordstrom, M. (2010). Children's view on childfriendly environments in different geographical, cultural and social neighborhoods. *Urban studies*, 47 (3), 514528.

Flouri,E., Midouhas, E., & Joshi, H. (2014). The role of urban neighbourhood green space in children's emotional and behavioural resilience.*Journal of Environmental Psychology*, 40, 179-186.

